

Sürdürülebilir Topluluklar ve Ekolojik Vatandaşlık Üzerine Kavramsal Bir İnceleme¹

SEDA H. BOSTANCI² & SEDA YILDIRIM³

Geliş Tarihi: 15.11.2019 / Kabul Tarihi: 30.11.2019

Öz: Ekolojik çevrenin korunması ve yaşatılması, eylem planları, yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin projeler, çevre kuruluşları, kamu ve yerel yönetim modelleri, çevresel adalet gibi çok çeşitli teknik ve stratejik konuları içermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, ekolojik değerlerin korunabilmesi için atılabilecek en etkin adımın toplumu bu konuda harekete geçirecek araç ve politikaları belirlemek olduğunu saptamıştır. Çevresel değerleri sürdürme adına kamusal politika araştırmaları, sürdürülebilir topluluklardan, ekolojik vatandaşlığa kadar, toplumların çevreye duyarlı davranışlarını örgütleyen yeni sistemler ortaya çıkarmıştır. Toplumlar tarihsel birikimleri ve kültürel özelliklerine bağlı olarak, yaşadıkları doğal çevrenin korunmasına yönelik farklılık gösteren davranış kalıplarına sahiptir. Örneğin, İskandinav ülkeleri eko-belediyecilik, sürdürülebilir topluluklar gibi modellerin çıkışında öncülük etmiştir. Toplumların çevreye duyarlı toplum yapılarına doğru dönüşüm göstermesi, farklı yaklaşım ve hızlarda olsa bile giderek artmaktadır. Özellikle iyi korunmuş doğal alanların, organik tarımın, temiz su kaynaklarının insan sağlığına ne derece önemli katkı sağladığına ilişkin bilimsel çalışmalar arttıkça, vatandaşların kendi ve ailelerinin sağlığını koruyabilmek adına ekolojik vatandaş olmaya gönüllü olmaya başladıkları görülmektedir. Bu çalışmanın temel hedefi toplumların ekolojik değerlere sahip çıkabilmek ve yaşatmak için birlikte neler yapabileceklerinin araştırılmasıdır. Sürdürülebilir toplulukların özellikleri ve oluşumları, çalışma için veri kaynağını oluşturmuştur. Çalışma kapsamında sürdürülebilir toplulukların çeşitli ölçek-

¹ Bu çalışma, 28-29 Nisan 2018 tarihlerinde düzenlenen International Congress of Management, Economy and Policy (ICOMEPEP'18 Spring) kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, shbostanci@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3559-2224

³ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, İşletme, sedayil1@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4367-6652

lerdeki deneyimleri ve örnek uygulamaları literatür taraması yöntemi ile yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Topluluklar, Çevre Değerleri, Ekolojik Çevre, Ekolojik Vatandaşlık, Sürdürülebilir Kalkınma.

A Conceptual Study on Sustainable Communities and Ecological Citizenship

Abstract: Protecting and sustaining ecological environment includes a wide range of technical and strategic issues such as action plans, projects related to renewable energy sources, environmental organizations, public and local government models and environmental justice. The researches done in this field have determined that the most effective step that can be taken to protect ecological values is to determine the tools and policies that will take society into action in this regard. The quest for public policy in the name of continuation of environmental value has created new systems from sustainable communities to ecological citizenship that organize environmentally responsible behavior of societies. Communities, depending on their historical background and cultural characteristics, have behavioural patterns that differ in their protection of the natural environment they live in. For example Scandinavian countries have pioneered the emergence of models like eco-municipality, sustainable communities. The transformation of society towards building environmentally friendly society is increasing even in different approaches and speed. As scientific studies on how well-preserved natural areas, organic agriculture, and clean water resources contribute to human health are increasing, citizens are voluntarily becoming eco-citizens in order to preserve their health and their families' health. The main objective of this study is to investigate what societies can do to live and sustain ecological values. The characteristics and formations of sustainable communities have created the data source for the study. Within the scope of the study, sustainable communities' experiences on various scales and sample applications will be interpreted by literature review method.

Keywords: Sustainable Communities, Environmental Values, Ecological Environment, Ecological Citizenship, Environmental Justice.

Giriş

Sanayi devrimi sonrasında başlangıçta öngörülemez çevre sorunları, doğal alanların kaybı, sağlıklı tarımsal ürünlerin ve temiz su kaynaklarının azalması, küresel iklim değişikliği ve hava kirliliği, enerji kaynaklarının azalması gibi birçok faktör toplumlarda ekolojik değerlerin korumasına ilişkin bilinçlenme yaratmıştır. Leopold'un "*Bir Kum Yöresi Almanacağı*", "*Dağ gibi Düşünmek*" başta olmak üzere çeşitli kitapları, 1962'de Carson'un "*Sesiz Bahar*" kitapları çevre sorunlarına dikkat çeken öncü çalışmalardır (Leopold, 1949; Leopold, 1990; Carson, 1962). Carson, tarımsal pestisitlerin hayvan türlerine ve insan sağlığına verdiği zararlar ile bağlantılı ortaya çıkan çeşitli felaket ve zararlardan bahsetmektedir. Böylece çevre sorunlarının disiplinler arası yaklaşımları geliştirilmeye başlanmıştır. "Kentler yoğun üretim, tüketim ve atık bertaraf merkezleri oldukları için arazi değişimini ve bir dizi küresel çevresel problemi tetiklemektedir" (Grimm, vd., 2008: 759). Kentlerin çevre sorunlarına ilişkin araştırmalar, kentsel ekoloji paradigmasının ortaya çıkmasına neden olmuştur. "Kentsel ekolojinin üç paradigması olduğu söylenebilir. Birincisi kentteki ekolojidir; ikincisi kentin ekolojisi, üçüncüsü ise kent için ekolojidir" (Pickett, vd., 2016: 2).

Çevre sorunlarına ilişkin uluslararası tartışmalar devam ederken, ülkeler "sürdürülebilirlik" olgusu üzerine odaklanmışlardır. Sürdürülebilirlik kavramının çoğunlukla sınırlı kaynakların aşırı kullanımı ve ekosistemin yönetimine ilişkin konularda öne çıktığı söylenebilir. Sürdürülebilir ile "şimdiki zamanda yapılan şeylerin gelecek nesillerin yapmak isteyecekleri şeyleri olumsuz yönde etkilememesi" hedeflenmektedir (Oktay, 2012: 18-19). Sürdürülebilirlik, sadece yaşam ve çevre korumanın maddi standartlarını devam ettirmek şeklinde de sınırlandırılmamalıdır. İnsanlığın doğal sistemlerin geliştirilmesine aktif katılımı ve gezegenimizin gelecek nesiller için korunmasına yol açan küresel sistemlerin yeniden tasarlanması olarak sürdürülebilirlik kavramına bakmak gerekir (Xue, 2003). Dünya ulusları

ekonomik büyüme ve çevresel sürdürülebilirliği korumak için alternatif yollar ararken, gelişme ve kalkınmanın sürdürülebilir olması gerektiğinin farkına varmışlardır. Gelişme kavramının içeriği ve tanımı zamana ve ülkeye göre değişse de; kalkınma, sadece ekonomik özellikleri değil, aynı zamanda yaşam kalitesi gibi ekonomik olmayan özellikleri de içeren bir kavram olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, çevreye ve ekolojik yaşama zararlı bir gelişme, sürdürülebilir olamaz (Yıldırım vd., 2016:65-66). Bu noktada, sürdürülebilirlik olgusunun ülkelerin politika ve uygulamaları içerisinde sürdürülebilir kalkınma ile hayata geçtiği söylenebilir (Morelli, 2011).

Bruntland Komisyonu, ekonomik gelişme ve çevresel istikrar (sürdürülebilirlik) konularını birbirine bağlamak amacıyla, 1987'de "*Ortak Geleceğimiz*" raporunu yayınlamıştır. Raporunda, sürdürülebilir kalkınmanın "*gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyetinden ödün vermeden mevcut ihtiyaçları karşılayan gelişme*" olarak tanımlandığı görülmektedir (Emas, 2015:1).

1960-70'lı yılları arasında sürdürülebilirlik için yapılan girişimlerin çoğunlukla ekolojik dengeyi koruma yönlü olduğu söylenebilir. 1970-80'li yıllar arasında ise sürdürülebilir kalkınma kavramına daha yakın gelişmeler olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin; 1972 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansı, birçok ulusal çevre koruma ajansının ve Birleşmiş Milletler Çevre Programının (UNEP) kurulmasına öncülük etmiştir. 1972 Roma Kulübü, büyümenin yavaşlatılmaması durumunda korkunç sonuçları tahmin eden tartışmalı bir yayın olan "*Büyümenin Sınırları*" yayınlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma yönündeki ilerlemelerde 90'lı yıllar önemli bir yer tutmaktadır. 1992 yılında Dünya Zirvesi, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Rio de Janeiro'da yapılmış ve Gündem 21 eylem planı, Rio Deklarasyonu ve bağlayıcı olmayan orman ilkeleri üzerinde anlaşmalara varılmıştır. 2000 ve 2015 yılı ise sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından önemli yıllardır. Çünkü 2000 yılında ilk sürdürülebilir kalkınma hedefleri olan

Milenyum Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir. 2015 yılında ise 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri dünya gündemine girmiştir (IISD, 2012). Bu noktada, hem Milenyum Kalkınma Hedefleri hem de 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, sürdürülebilir insan ve çevre ilişkisine yönelik önemli gelişmeler için ülkelere yol göstericilik yapmaktadırlar. Özellikle 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, kişilerin rol ve sorumluluklarına yönelik daha detaylı hedefleri içererek, sürdürülebilir toplulukların yaratılması için önemli adımları belirtmişlerdir (Yıldırım, 2018).

Diğer yandan, ekolojik değerlerin korunmasına ilişkin yaklaşımlar birbirini eleştiren ve önemli farklara sahip ekollerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler'in organize ettiği, Rio konferansı ile gündeme gelen ve bir dizi uluslararası etkinlik, protokol ve konferanslarla takip edilen Habitat konferanslarını da kapsayan süreçte insan odaklı sürdürülebilirlik yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım, sürdürülebilirliğe, ekonomik ve sosyal faktörleri ekleyerek kalkınma odağından vazgeçmeden çevre için önlemlerin alınmasını ve büyük küresel şirketlerin desteğinin alınmasını hedefleyen projelerle geliştirilen niteliklere sahiptir. Bunun yanında ekolojik çevrenin korunmasında, flora ve faunanın bir başka ifade ile insan dışındaki diğer canlıların da eşit haklara sahip olması gerektiğine ilişkin görüşler bulunmaktadır. Keleş ve diğerlerinin (2012) anlatımından yola çıkarak bu çevreci akımların türleri hakkında kısa bilgi verilecek olursa; Çevreci düşünceler arasında yer alan çevre merkezilik, insanların doğaya yaklaşımlarında rasyonel değil duygusal sorumluluğundan söz etmektedir. Kentleşme ve sürdürülebilirlik alanında öncü yaklaşımlar geliştiren, Ebenezer Howard, Patrick Geddes, Lewis Mumford, Paul Goodman gibi düşünüler, sürdürülebilirlik açısından ölçek sorununa farklı bakış açıları ile yaklaşımlar geliştirmiş ve insan ölçeği, ekolojik değerler, ekolojik topluluk, bahçe kent gibi yeni kavramları kentleşme ve çevre sorunları literatürüne katmışlardır. Çevre sorunlarının toplumsal eşitsizlere etkilerini, diğer canlıların

haklarının önemini vurgulayan yaklaşımların, çevresel adaletten, çevre hukuku ve ekolojik vatandaşlığa kadar geniş açılım içinde tartışıldığı görülmektedir. Çevreci akımların davranışsal, etik ve ahlaki yönleri bulunmaktadır. Derin ekolojinin de içinde yer aldığı daha radikal özelliklere sahip çevreci akımlar arasında ekososyalizm, ekofaşizm, ekofeminizm bulunmaktadır. Thomas Moore'un *Ütopya* (1516), Aldous Huxley'in *Ada* (1962), Ernest Callenbach'ın *Ekotopya* (1975) isimli yapıtları, çevreci ütopyalar olarak tanımlanmaktadır. 'Toplumlar, daha farklı davranışsal kalıpları oluşturabilseydi, başka bir dünya mümkün olabilirdi. Bu dünya yaşama daha fazla değer katabilir daha eşitlikçi ve adaletli olabilirdi.' Düşüncesiyle ele alınmış bu kurgular, ekolojik topluluklar, eko köyler, eko turizm gibi çeşitli oluşumlara ilham kaynağı olmuştur. Joel de Rosnay'ın ekotoplum tanımında, kişilerin sorumluluklarını hiyerarşik sınırlamalara tepki verecek, katılımcı planlama için işbirliği yapabilen, üretim tüketim dengelerinin gözetildiği bir toplum yapısı önerirken, nüfus dengesi, katılım, yerinden yönetim, eşitlik ve adalet konularına vurgu yapmaktadır. Hayvan hakları savunucuları da çevreci düşünce ve hareketlere önemli katkı sağlamaktadır (Keleş, vd., 2012).

Bu çalışmada sürdürülebilir toplulukların önemi açıklanarak, ekolojik vatandaşlık olgusu ve ekolojik vatandaşlığın gelişimi incelenecektir. Çalışma derleme özelliğinde olup, ikincil kaynaklar yardımıyla amaca uygun inceleme yapılacaktır. Çalışmada kavramsal bir bakış açısı sunulurken, ekolojik vatandaşlık ve ekolojik yaşam örnekleri tartışılacaktır.

Sürdürülebilir Topluluklar

Çevre koruma çalışmaları, ülkeler, hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri tarafından desteklense de bu çalışmaların geleceği toplum yapılarında dönüşüm ile mümkün olabilecektir. Bu toplumların bilinçlenmesi ve devamında yaşam alışkanlıklarını çevre dostu şekilde değiştirmeleri ve zamanla sürdürülebilir özelliklere sahip olmaları ile mümkündür. "Sürdürülebilir biçimde tasarlanan topluluklar, erişile-

bilir bir bağlamda barınak, ticaret, eğitim, gıda üretimi gibi birçok işleve hizmet edecek karma kullanımlı yaşam alanlarına sahip olur” (Coyle, 2011: 3). “Sürdürülebilir topluluklara doğru hareket, insan yerleşimleri hakkında yeni bir ekosistemi düşünmeyi gerektirir” (Roseland, 2012: 20). Sürdürülebilir topluluklar, Gündem 21 sürecinin oluşumunda etken olan olgular arasındadır. Sürdürülebilir topluluk özelliği gösteren sosyal gruplar yapıları çevre ve doğa arasında denge ve uyum sağlamaya çalışmaktadır. Onların yaşam tarzı, sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir yönetim alanlarında ilham verici olmuştur (Bostancı ve Albayrak, 2017: 231).

Sürdürülebilir bir dünyaya kavuşabilmek için sürdürülebilir toplulukların oluşturulması ve çoğalması önemli bir süreçtir. 2015 yılında kabul edilen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, ülkelerin 2030 yılına kadar hangi temel konulara ağırlık vermeleri gerektiğini gösteren bir rehber niteliğindedir. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri içerisinde, sürdürülebilir topluluklar ve sürdürülebilir kentler oluşturmanın önemi Hedef-11 ile açıklanmıştır (Yıldırım ve Bostancı, 2018). Birleşmiş Milletler Ekonomi ve Sosyal Konseyi (2019)’nin son raporunda sürdürülebilir kentlere yönelik yapıların yeterli olmadığı, sürdürülebilir bir ekolojik çevrenin oluşturulmasında kent hayatının hala önemli bir tehdit olduğu vurgulanmaktadır. Rapora göre, “Gecekondularda yaşayan küresel kent nüfusunun oranının azaltılmasında önemli ilerleme kaydedilmesine rağmen, 1 milyardan fazla insan bu gibi durumlarda yaşamaya devam etmektedir. Küresel olarak, kentsel alanlar nüfusa göre daha hızlı büyüme göstermektedir. Örneğin, 2000-2014 yılları arasında şehirlerin işgal ettiği bölgelerde kentsel alanlar nüfusa göre 1,28 kat daha hızlı büyümüştür. Sürdürülebilir kentleşmeyi sağlamak için kentsel büyümenin daha iyi yönetimi çok önemli olacaktır. Artan şehir nüfusu ve artan gelir seviyesi ve hızlı kentleşmeyle birlikte tüketici odaklı ekonomilerin varlığıyla, dünyada üretilen toplam atığın 2016 yılında yaklaşık 2 milyar tondan 2050 yılına kadar yaklaşık 4 milyar tona iki katına

çıkacağı tahmin edilmektedir.” (UN Economic and Social Council, 2019: 17).

Daniels (2001: 2-3), sürdürülebilir toplum programlarına ilişkin yazılan kitapları dört kategoriye ayırmıştır. Bu kategorilerin ilki ekonomik gelişme ve kendi kendine yeterlilik arasındaki ilişkiyi vurgulayan “ticaret ve ekonomi”, ikincisi toplulukların ekolojik tasarımına yönelik kentsel ve bölgesel planlamaya ilişkin “topluluk tasarım ve planlaması”, üçüncüsü gezegenin korunması, insan nüfusunun ihtiyaçları ile gezegendeki yaşam sistemlerinin geri kalanı arasındaki uyum sağlayıcı sistem arayışını içeren “ekoloji ve nüfus çalışmaları” ve dördüncü olarak, yazarın özellikle konunun kamu yönetimi içinde bütünsel ele alınması gerektiğine inanarak çalışmalarını geliştirdiği, Roseland’ın (2000) önemli katkıları bulunduğunu ifade ettiği, “sürdürülebilir topluluk programları oluşturmak” üzerine çalışmalarıdır. Her ne kadar İskandinav ülkeleri gibi çeşitli toplumlar ekolojik değerlere saygılı yaşamı doğal olarak gerçekleştirmiş olsa da sürdürülebilir topluluk oluşturabilmek eğitim ve yönetim ile mümkün olabilmektedir (Bostancı, 2011). “Sürdürülebilir toplulukların kabul edilmiş tek tanımı yoktur ve belki de olmamalıdır. Sürdürülebilirliğin yerel perspektiften tanımlanmasında topluluklar yer almalıdır. Mesele demokrasinin sürdürülebilirlik çerçevesinde nasıl teşvik edileceğidir” (Roseland, 2012: 26). Waswa ve diğerleri (2014: 59) sürdürülebilir toplumların karakteristik özelliklerini aşağıda görüldüğü şekilde maddeler halinde ele almıştır;

- Mevcut bilgi, beceri ve değerlerin paylaşılması,
- Hem bireysel hem de ortak ihtiyaçlara karşı elbirliği ile içeride ve dışarıdaki mevcut fırsat ve kaynaklardaki gereksinimlerin belirlenmesi,
- Yerel fiziksel ortamın açık ve kolektif olarak anlaşılması ve takdir edilmesi,
- Üyeler arasında yerel kolektif varlıklar olarak tanımlayabilecekleri su kaynakları, ormanlar, altyapı vb. ortak anlayış ve anlaşma içinde ele alınması,

-Toplu yaşam için temel oluşturan kolektif varlıkların ve doğal kaynakların kullanım, bakım, iyileştirme ve korunması konusunda ortak davranış,

-Yazılı veya yazılı olmayan normlar ihlal edildiğinde uygulanacak açık yaptırımlarla toplu olarak kabul edilen ve kolektif varlıkların ve doğal kaynakların kullanımına rehberlik eden normların oluşturulması.

Dirençlilik sürdürülebilir toplumların varlık nedenini açıklayabilmek için anahtar kavramlar arasında düşünülebilir. “Dünya çapında topluluklar, daha adil, çevreye duyarlı ve ekonomik olarak daha dirençli olmaya gayret göstermektedir” (Lynch ve Mosbah, 2017: 301). “Dirençli, esnek ve sağlıklı bir sistem, emisyonları azaltır; akıllı cadde tasarımı kullanır; toplu taşıma, düşük/sıfır karbon yakıtlar ve araçların ve ulaşım talep yönetimi teknolojilerinin kullanımını kolaylaştırır; yürüyüş ve bisiklete binme gibi düşük/teknik olmayan/sağlıklı rotaları teşvik eder ve yenilenemeyen yakıtların tüketimini azaltır” (Coyle, 2011: 18). “Dirençliliğin temel alanlarından olan risk değerlendirme, komuta-kontrol ve teşvik sistemleri gibi politika araçlarının merkezileştirilmiş kullanımı, yalnızca iklimlendirmeyi kontrol altına almayı başarmış değil, aynı zamanda sürdürülebilir topluluklar yaratmaya yardım etmek için işe yarar yöntem sunmaktadır (Fischer, 2017: 231). Sürdürülebilir ve dirençli topluluklar, çevresel, sosyal ve afet temelli sorunları öngörebilen ve çözüm üretebilen niteliklere sahiptir.

Sürdürülebilir toplulukların yaşam kalitesinin artışı için yaptıkları çalışmalar bu toplulukların yaşlı nüfuslarının artışı etkilemiştir. Nüfusun demografik özellikleri kentsel yaşam kalitesi için belirleyici göstergelerin başında gelmektedir. “Nüfus değişimi, ülkelerin yoksulluğu azaltmaya, ekonomik ilerlemeye, çevresel korumayı geliştirmeye ve daha sürdürülebilir tüketim ve üretime geçebilme yönünden kaydettikleri ilerlemelerin anlaşılmasında önemli veri sunmaktadır” (United Nations. Department of Economic, 2007). “Sürdürülebilir toplum kalkınması, adil, barışçıl, esnek ve eko-verimli, uygulanabilir yerel

ekonomiler yaratmak için eylem gerektirir” (Roseland, 2012: 31). “Avrupa’da, İsveç, Finlandiya, Danimarka, Norveç, İngiltere, İrlanda, Fransa, Avusturya, İtalya ve İspanya’da sürdürülebilir topluluk deneyimleri yaşanmıştır (Lafferty, 2014). Çeşitli ülkelerin eko-köyleri sürdürülebilir topluluklara örnek oluşturmaktadır.

Ekolojik Vatandaşlık

Ekolojik veya çevresel vatandaşlık kavramı, 1990’lı yıllardan beri politika belgelerinde, akademi ve kurumsal alanlarda yoğun olarak yer almaktadır. Ekolojik vatandaşlık kavramı olarak kullanılmaya başlansa da, yeşil politik düşünce ve vatandaşlık arasındaki ilişki araştırılmaya hala devam etmektedir (Melo-Escrihuela, 2008:114). Ekolojik vatandaşlık ve ekolojik anayasa tartışmaları oldukça güncel olup, ekolojik değerlerin korunması konusunda doğanın haklarını savunma temelini içermektedir. Farklı yaklaşımlara göre ekolojik vatandaşlık kavramı da değişebilmektedir. Literatür incelendiğinde, ekolojik vatandaşlık için kabul edilen en yaygın tanımlamanın Dobson’dan geldiği söylenebilir. Dobson (2003)’e göre, ekolojik vatandaşlık, liberal ve sivil cumhuriyetçi yaklaşımların ötesinde dört şekilde incelenebilir. Birincisi, vatandaşların dilini sivil-cumhuriyetçi vatandaşlıkla paylaşır ve buna göre haklar üzerindeki sorumlulukları vurgular. İkincisi, sorumlulukta kişiler karşılık beklemez. Üçüncüsü, ekolojik vatandaşlık kavramı sadece halkı değil kişisel alanı da içerir. Dördüncüsü, ekolojik vatandaşlık devletin sınırlarının ötesine uzanır ve bu nedenle bölgesel değildir. Ekolojik Vatandaşlık kavramını Dobson yeşil politika çerçevesinde değerlendirir. Ekolojik vatandaşlığın özünde, liberal vatandaşlık düşüncesindeki haklardan ziyade, sorumlulukların merkezi ilkeler olarak tanınmasıdır” (Dobson, 2003; Wolf, vd., 2009: 504-505). “Temel hak ve özgürlüklerdeki ve anayasacılık akımlarındaki son gelişme ise, ekolojik anayasaların ortaya çıkması ve artık ekolojik haklar konusunda doğanın da hak sahibi olarak tanımlanması, ekolojik vatandaşlık önerilerinin ortaya atılmasıdır. Bu alanda öncü yaklaşımlar

2008’de Ekvator ve 2009’da Bolivya’da kabul edilen ve ekolojik anayasa olarak tanımlanacak anayasalardır” (Özalp, 2017:173). “Ekolojik vatandaşlık, dereceler, eğitim ve müzakere dernekleri süreçleri aracılığıyla ve herkes tarafından, kendilerinin içinde buldukları devletin vatandaşları olarak erişilebilen pratik erdemini bir koşulu olarak yorumlanabilir” (Hayward, 2006: 446). Bu noktada, insan arzuları ve ekolojik kapasite arasında sürdürülebilir bir uzlaşma sağlamanın yollarını tartışan politik teorisyenler vatandaşlığın inşasına ve içeriğine bakmışlardır. Geleneksel liberal demokratik bakış açısına göre, birey ile devlet arasındaki sözleşmeye dayalı ilişkinin belirlenmesi ve geliştirilmesi yoluyla vatandaşların daha sürdürülebilir davranması sağlanabilir. İnsan davranışını yönlendirmek ve hatta sınırlandırmak için yeni politikalar ve yeni yasal, ekonomik ve bilgilendirici önlemler, bireylerin çevre ve kaynakları ile ilişkilerinde haklarını tanımlayarak meşrulaştırılabilir (Martinsson ve Lundqvist, 2010: 518).

Ekolojik vatandaşlık teorisi kişilerarası politik ilişkilere dayanan bireysel bir çevresel sorumluluk savını önermektedir. Bu sorumluluk, hem sosyal-çevresel ilişkilerin temel olarak yeniden şekillendirilmesini hedefleyen ve tek bir faaliyetten ziyade yaşam tarzlarını hedef alan, ahlaki düşüncelerle davranışsal değişimi motive eden geleneksel vatandaşlık anlayışlarından daha geniş kapsamlıdır. Dobson (2003), ekolojik vatandaşlık için normatif ve değer temelli bir model önermektedir (Dobson, 2003; Jagers vd., 2014: 436). Buna göre, “değişen davranış biçimleri mali teşvikler, adalet ve adaletsizliklerin göz önüne alınarak ortaya çıkan tutum değişiklikleri ekolojik vatandaşlığın ortaya çıkışındaki temel belirleyiciler olmuştur” (Dobson, 2007: 276). Vatandaşlık temeli aidiyete bağlı bir olgudur ve ekolojik vatandaşlık bilinç gelişimi ile yani eğitim ile mümkün olabilmektedir. Ekolojik vatandaşlık başlangıçta, çevreye duyarlı ya da çevre dostu sorumlu vatandaş gibi bir çağrışım yapsa da çevresel vatandaşlık ve ekolojik vatandaşlık arasında farklar bulunmaktadır. “Çevresel vatandaşlık geleneksel

bir vatandaşlık biçimidir, ekolojik vatandaşlık, çevresel sorunları ciddiye alan radikal bir şekilde yeni bir vatandaşlık türüdür. Ekolojik ve çevresel vatandaşlık arasında net bir ayrım yapar. Demokratik politik sistemde (hemen hemen tüm ekolojik vatandaşlık tartışmaları oluşturulduğunda), sıradan bireyler arasında yaşam tarzı değişimini gerçekleştirme hedefine sahip olmak gerekir” (Asilsoy ve Oktay, 2018: 766).

Sonuç

Çevreci düşünce ve hareketler, çevre değerlerinin neler olduğu, nasıl korunması gerektiğine ilişkin bilimsel, sanatsal ve eylemsel gelişmeler sağlamıştır. Birleşmiş Milletlerin ekonomik kalkınma adına yaptıkları çeşitli çevreyi kirletici ve yenilene-meyen enerji kaynaklarını hızla tüketen faaliyetleri, çevreci grupların tepkisi ile karşılanmıştır. Çevreci gruplar, toplumları kimi zaman sarsarak, kimi zaman düşündürerek ekoloji konusunda kolektif etkin projeler üretilmesine katkı sağlamaktadır. Çeşitli toplumsal baskılar ve doğal afetler sonucu çevre sorunlarının gündeme oturması Birleşmiş Milletleri çevresel sürdürülebilirlik alanında eylem planları ve toplantılar yapmaya yöneltmiştir.

Sonuç olarak, sürdürülebilir topluluklar incelendiğinde, çeşitli modellerin ve deneyimlerin yaşanmış olduğu görülmektedir. Çevre üzerine gerçekleştirilen faaliyetlerin bir kısmından yeterli verim elde edilememesinin temel sebebi derinlemesine ekolojik bilgiye sahip uzmanların her zaman bu projeler içinde yer alamamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ekolojik değerlerin korunması alanında eğitim faaliyetleri, sürdürülebilir toplulukların misyonları arasında yer almaktadır. Çevre ve sürdürülebilirlik alanında hemen her disiplinin, yaklaşımları bulunmaktadır. Alanda var olan geniş literatür; ‘*Yeni çalışmalar-da ayırt edici ne olabilir?*’ sorusunu akla getirmektedir. Bu çalışma, mevcut literatürden sınırlı bir parçayı özetle ele almış olsa da, “*derin ekoloji*” ve “*sürdürülebilirlik*” gibi birbiri ile diyalektik oluşturan kavramları tartışma şekli ile kısmen özgünlük arayışına girmiştir. Bu karşıt ekollerden “*sürdürülebilir topluluk*” ko-

nusunda çeşitli çıkarımlar elde edilmeye çalışılmıştır. Ekolojik vatandaşlık kavramı, çevre hakkı ve çevresel adalet kavramlarına hareket alanı yaratmıştır. İlerideki çalışmalarda ilişkiisel araştırma yöntemi, içerik ve metadeta analizi gibi yöntemlerle sürdürülebilir topluluk konusunun, ne derece derin ekoloji temelli çevreci akımlardan, ne derece sürdürülebilir kalkınma anlayışından yararlanıldığına ilişkin saptama yapılabilir. Böylece, sürdürülebilir topluluklar ve ekolojik vatandaşlık üzerine gerçekleştirilecek akademik çalışmaların, hangi konularda yapılmasının daha verimli olabileceğine ilişkin bilimsel saptamalarda bulunulabilecektir.

Kaynaklar

Asilsoy, B. & Oktay, D. (2018). Exploring environmental behaviour as the major determinant of ecological citizenship. *Sustainable Cities and Society*, 39, 765-771.

Bostancı, S.H. (2011). Eco-Municipalities and Municipal Applications for Sustainability In Yalciner Ercoskun, O. (Ed.), *Green and Ecological Technologies for Urban Planning: Creating Smart Cities* (pp.310-328), IGI Global pub.

Bostancı, S.H. & Albayrak, A.N. (2017). The Role of Eco-Municipalities in Climate Change for a Sustainable Future. Ganpat, W. and Isaac, W.A. (Eds.), *Environmental Sustainability and Climate Change Adaptation Strategies* (pp.213-231), IGI Global pub.

Carson, R. (1962). *Silent Spring*, Houghton Mifflin.

Coyle, S.J. (2011). Sustainable and Resilient Communities: A Comprehensive Action Plan for Towns, Cities, and Regions (Vol. 15). John Wiley & Sons.

Daniels, M.R. (Ed.). (2001). *Creating Sustainable Community Programs: Examples of Collaborative Public Administration*. Greenwood Publishing Group.

Dobson, A. (2003). *Citizenship and the Environment*. OUP Oxford.

Dobson, A. (2007). Environmental citizenship: towards

sustainable development. *Sustainable development*, 15(5), 276-285.

Emas, R. (2015). *The Concept of Sustainable Development: Definition and Defining Principles*. Brief for GSDR 2015. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5839GSDR%202015_SD_concept_definiton_rev.pdf (Erişim: 10/12/2019).

Fischer, F. (2017). *Climate Crisis and the Democratic Prospect: Participatory Governance in Sustainable Communities*. Oxford University Press.

Grimm, N.B., Faeth, S.H., Golubiewski, N.E., Redman, C.L., Wu, J., Bai, X. & Briggs, J.M. (2008). Global change and the ecology of cities. *Science*, 319(5864), 756-760.

Hayward, T. (2006). Ecological citizenship: justice, rights and the virtue of resourcefulness. *Environmental politics*, 15(03), 435-446.

IISD (International Institute for Sustainable Development), (2012). *Sustainable Development Timeline*. Erişim tarihi: 01/12/2019, https://www.iisd.org/pdf/2012/sd_timeline_2012.pdf

Jagers, S.C., Martinsson, J. & Matti, S. (2014). Ecological citizenship: a driver of pro-environmental behaviour?, *Environmental Politics*, 23(3), 434-453,

Keleş, R., Hamamcı, C., & Çoban, A. (2012). *Çevre Politikası*. İmge Kitabevi.

Lafferty, W.M. (Ed.). (2014). *Sustainable Communities in Europe*. Earthscan.

Leopold, A. (1949). *A Sand County Almanac and Sketches Here and There*, Oxford University Press

Leopold, A. (1990). *Thinking like a mountain*. Lone Goose Press.

Lynch, A.J. & Mosbah, S.M. (2017). Improving local measures of sustainability: A study of built-environment indicators in the United States. *Cities*, 60, 301-313.

Martinsson, J. & Lundqvist, L.J.(2010). Ecological citizenship: coming out 'clean' without turning 'green'?, *Environmental Politics*, 19(4), 518-537

Melo-Escrihuela, C. (2008). Promoting Ecological Citizenship: Rights, Duties and Political Agency. *ACME: An International Journal for Critical Geographies* 7 (2), 113-34.

Morelli, J.(2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals, *Journal of Environmental Sustainability*: 1 (1) , Article 2.

Oktay, D. (2012). Human sustainable urbanism: In pursuit of ecological and social-cultural sustainability. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 36, 16-27.

Özalp, N. Y. (2017). Bolivya Anayasasında Ülkesel Haklar. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (14)1, 172-193.

Pickett, S.T., Cadenasso, M.L., Childers, D.L., McDonnell, M.J. & Zhou, W. (2016). Evolution and future of urban ecological science: ecology in, of, and for the city. *Ecosystem Health and Sustainability*, 2(7), 1-16.

Roseland, M. (2000). Sustainable community development: integrating environmental, economic, and social objectives. *Progress in Planning*, 54(2), 73-132.

Roseland, M. (2012). *Toward Sustainable Communities: Solutions for Citizens and Their Governments* (Vol. 6). New Society Publishers.

United Nations Department of Economic. (2007). *Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies*. United Nations Publications.

UN Economic and Social Council, (2019). Special edition: progress towards the Sustainable Development Goals. Report of the Secretary-General, E/2019/68.

Waswa, F., Kilalo, C., Mwasaru, D. & Kennedy, A. (2014). *Sustainable Community Development: Dilemma of Options*

in Kenya. Springer.

Wolf, J., Brown, K. & Conway, D. (2009). Ecological citizenship and climate change: perceptions and practice. *Environmental Politics*, 18(4), 503-521.

Xue, B. (2003). Environmental, Economic, And Ecological Sustainable Development. Environment And Development - Vol. I- Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS). <https://www.eolss.net/Sample-Chapters/C13/E4-25-01-03.pdf> (Erişim: 10/12/2019).

Yıldırım S, Yıldırım D.Ç. & Gedikli A. (2016). Sustainable Consumption Trends in the World in the Context of Green Economy and Sustainability. In M.M. Erdoğan, T. Arun & I.H. Ahmad (Eds.) *Handbook of Research on Green Economic Development Initiatives and Strategies* (pp.66-84) IGI Global

Yıldırım, S. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde Roller Ve Sorumluluklar. International Congress Of Management, Economy And Policy 2018. Proceedings Book (pp.425-433), December 1-2, 2018, Istanbul / TURKIYE

Yıldırım, S. & Bostancı, S.H. (2018). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Ve Çevre Politikaları. The Second International Conference On Current Trends In The Middle East 2018. Proceedings Book (pp.51-59). Tekirdağ / Türkiye